

Protocol dyslexie

De Tweemaster

Inhoudsopgave**Algemene, schoolinterne aspecten**

Doel van het protocol

Vroegtijdige onderkenning en aanpak van leesproblemen

Voor welke leerlingen geldt dit protocol?

Wat verstaan we onder dyslexie?

Sociaal emotionele gevolgen van dyslexie

Wie doet op/vanuit school uitspraken over dyslexie?

De begeleiding van een (potentieel) dyslectische leerling binnen de groep

Begeleiding buiten de school

Compensatie

Doubleren

Overdracht naar de volgende groep

Zorgt de basisschool ervoor dat er een dyslexieverklaring wordt opgesteld?

Dagelijkse begeleiding van dyslectische leerlingenGroep 1-2

Intredevragenlijst

Signalering taalrisicoleerlingen

Begeleiding taalrisicoleerlingen

Overdracht naar groep 3

Groep 3

Meetmoment 1 (herfstsignalering)

Begeleiding

Meetmoment 2 (wintersignalering)

Begeleiding

Meetmoment 3 (lentesignalering)

Begeleiding

Meetmoment 4 en eindevaluatie (juni)

Signalering van dyslexie

Signalering risicoleerlingen

Groep 4

Opvang zwakke lezers uit groep 3

Begeleiding

Compensatie/hulpmiddelen

Groep 5

Acceptatie leerproblematiek/competentiebevordering

Begeleiding

Compensatie/hulpmiddelen

Groep 6-8

Begeleiding

Compensatie

Overdracht naar voortgezet onderwijs

Doel van het protocol

Doel van het protocol is passend onderwijs te bieden aan zwakke lezers en spellers. Het protocol beoogt dat leerlingen in de groepen 1 t/m 8 de basisprincipes en basisvaardigheden van lezen en spellen onder de knie krijgen. Dat wil zeggen dat zoveel mogelijk leerlingen de elementaire leeshandeling toe kunnen passen, eenvoudige verhalen en informatieve teksten kunnen lezen en verhalen en boodschappen op hun niveau kunnen schrijven. Om bij kinderen een zo hoog mogelijk niveau van functionele geletterdheid te kunnen bereiken, worden hoge eisen gesteld aan de pedagogische en didactische aanpak binnen de school. Voor kinderen met leesproblemen komt het erop aan dat de effectieve leestijd wordt uitgebreid. Voor de leerkracht brengt dit een differentiatie van het leeraanbod met zich mee.

Vroegtijdige onderkenning en aanpak van leesproblemen

Het protocol is bedoeld om leerkrachten een houvast te geven bij het vroegtijdig onderkennen en aanpakken van leesproblemen. Uit onderzoek is bekend dat hoe eerder leesproblemen kunnen worden opgespoord, hoe groter de kans is dat een interventieprogramma succes heeft. Voor een belangrijk deel kunnen leesproblemen dankzij vroegtijdig ingrijpen binnen het reguliere onderwijs worden verholpen. In sommige gevallen zijn de leesproblemen dermate complex en hardnekkig dat hulp van buitenaf noodzakelijk is om tot een nadere diagnose en hulp te komen. Door uit te gaan van een protocol waarin volgens vastomlijnde kaders wordt gewerkt, kan de aanpak van leesproblemen op een efficiënte manier vorm krijgen.

Naast een planmatige aanpak om leesproblemen te voorkomen en te behandelen zal in dit protocol ook aandacht zijn voor hoe de school het onderwijs aanpast in de vorm van compensatie en aanpassing van materialen en leerstof en beoordeling hiervan.

Voor welke leerlingen geldt dit protocol?

Als we het over dyslectische kinderen hebben, betreft dit ongeveer 4% van de leerlingen met ernstige en structurele lees- en/of spellingproblematiek. In dit protocol kiezen we voor een wat ruimere insteek en laten het beleid ook gelden voor de lees- en/of spellingzwakke leerlingen. Dit betreft globaal de leerlingen die op lees- en/of spellinggebied in het Ivs IV scores behalen en waarbij niet of nauwelijks vooruitgang wordt geboekt. Dit protocol betreft dus leerlingen met IV en V scores.

Wat verstaan we onder dyslexie?

In Nederland wordt officieel de volgende definitie van dyslexie gehanteerd:

Dyslexie is een **stoornis** die gekenmerkt wordt door een **hardnekkig** probleem met het **aanleren** van het **accuraat** en/of **vlot** toepassen van het **lezen en/of spellen** op **woordniveau**

Dyslexie is het best omschreven als een combinatie van mogelijkheden en moeilijkheden die het leerproces beïnvloeden bij lezen, spellen, schrijven en vaak ook rekenen. Het komt voor bij alle niveaus van intelligentie. Uit wetenschappelijk onderzoek is gebleken, dat ook bij leerlingen met een hoog IQ dyslexie voorkomt, de intelligentie compenseert het zwakke lezen en/of spellen niet. Op de DMT toets (woordniveau) zullen deze leerlingen dan ook zwak presteren.

Er is sprake van een sterke erfelijke component bij dyslexie: wanneer een leerling een ouder heeft die dyslectisch is, is de kans 40 a 50% dat de leerling er ook aanleg voor heeft, bij twee dyslectische ouders ligt dit percentage zelfs rond de 80%.

Bij dyslexie is sprake van hardnekkige lees- en/of spellingproblemen op woordniveau, die met intensieve begeleiding nauwelijks tot niet te verhelpen zijn. Met andere woorden, op woordniveau blijven de problemen bestaan ondanks extra oefening van de technische vaardigheden. Belangrijk is te weten, dat dyslectische leerlingen op tekstniveau over het algemeen wel vooruitgaan als ze goede instructie krijgen, voldoende oefening in tekst lezen en gebruik mogen maken van hulpmiddelen bij lezen en schrijven.

Bijkomende problemen

De belemmeringen die dyslexie met zich meebrengt, beperken zich niet tot lees- en spellingtaken. Bekende bijkomende problemen zijn de volgende:

- Een trage verwerkingssnelheid van (talige) informatie. Dit heeft te maken met een algemeen automatiseringsprobleem. De prestaties nemen dan ook zichtbaar af bij dubbeltaken en werken onder tijdsdruk. Dit valt het meest op in toetssituaties.
- Niet begrijpen van complexe vragen, terwijl ze het antwoord wel weten. Ze hebben moeite met het plannen en vasthouden van de volgorde van denkstappen.
- Onthouden van meervoudige instructies, terwijl ze afzonderlijke taken wel kunnen uitvoeren. Dit heeft te maken met het feit dat dyslectici vaak een beperkt korte termijn geheugen over hebben.
- Het onthouden of ophalen van namen uit het geheugen. Dit is bijvoorbeeld een probleem bij topografie.
- Auditieve en/of visuele perceptie. Dit heeft effect op de snelheid waarin auditieve en/of visuele informatie wordt verwerkt in het brein. Uitingen hiervan zijn moeite hebben met overschrijven van het bord en (snel) opschrijven van informatie die wordt gedictieerd door de leerkracht.
- Een stoornis in de spraak-/taalproductie, zoals woordvindingsmoeilijkheden.
- Motorische vaardigheden: veel dyslectici hebben een zwak ontwikkelde fijne motoriek hetgeen zich bijvoorbeeld uit in een onleesbaar handschrift.
- Rekenproblemen: de meeste dyslectische leerlingen hebben moeite met sommige aspecten van rekenen, bijvoorbeeld met (snel) hoofdrekenen, leren van tafels en onthouden van wiskundige symbolen. Daarnaast komt voor: omdraaien van getallen boven de 10, problemen met volgordes, leesfouten bij vraagstukken die woorden omvatten.

Kortom: dyslexie is een complex probleem, dat verder gaat dan niet goed kunnen lezen en/of spellen. Het heeft invloed op het gehele cognitieve functioneren en, als het niet op tijd wordt onderkend op school, ook op de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling.

Sociaal emotionele gevolgen van dyslexie

Dyslexie heeft bij bijna alle kinderen die het hebben in meer of mindere mate invloed op het gevoel van welbevinden en op het zelfbeeld. De factoren die een positieve invloed hebben op het functioneren van de dyslecticus zijn:

- Ondersteuning vanuit de thuisomgeving
- Vroegtijdige onderkennen van dyslexie
- Aandacht voor de talenten van de dyslecticus
- Positieve zelfwaardering

Meestal gaat er bij een kind een hele periode van stress vooraf aan het moment waarop dyslexie wordt gediagnosticeerd. In deze periode treden bij de meeste kinderen de eerste sociaal-emotionele problemen op. Voorbeelden van reacties zijn: niet kunnen of willen slapen, nachtmerries, huilbuien, bedplassen, eetproblemen en hoofd- en buikpijnklachten. Vaak verdwijnen deze reacties tijdens vakanties. Ook deze uitingen van stress worden voornamelijk door het thuisfront opgemerkt, zonder misschien te weten wat de werkelijke oorzaak ervan is. Zodra dyslexie is vastgesteld, komt er bij de meeste kinderen een acceptatieproces op gang, ze proberen het betekenis voor zichzelf te geven en een plek in hun leven. Sommige kinderen zien het als een ziekte, anderen als een handicap, weer anderen als 'een probleem' waar ze mee moeten leren leven. In het acceptatieproces spelen ouders en school een belangrijke rol. Het is dan ook belangrijk dat door het werken met het protocol bij kinderen tijdig dyslexie wordt onderkend.

De mate waarin een leerling last heeft van de gevolgen van dyslexie, hangt voor een belangrijk deel af van de manier waarop de school ermee omgaat. Het is belangrijk dat de leerling die ondersteuning en individuele leerbehoeften krijgt die het nodig heeft.

Wie doet op/vanuit school uitspraken over dyslexie?

Het uitspreken van de term dyslexie houdt een diagnostisch oordeel in met betrekking tot een kind. Er moeten de nodige achtergrond- en onderzoeksgegevens beschikbaar zijn. De uitspraak over dyslexie mag alleen door een deskundige psycholoog of orthopedagoog gedaan worden na uitgebreid onderzoek.

Alleen diagnostiek rechtvaardigt de diagnose dyslexie

Vanuit school wordt er pas over dyslexie met betrekking tot een leerling gesproken als er volwaardige diagnostiek heeft plaatsgevonden en de onderzoeker het oordeel dyslexie heeft gegeven.

Niet verder dan het uitspreken van vermoedens

Een leerkracht of intern begeleider kan op basis van de vorderingen (toetsen) van een leerling spreken over vermoedens van dyslexie. Zonder een officiële diagnose mogen er dan ook nooit stellige uitspraken gedaan worden naar derden (ouders).

De onoverzichtelijkheid van kennis en informatie m.b.t. dyslexie

Bij het onderwerp dyslexie doet zich het probleem voor dat leerkrachten en ouders vanuit veel bronnen en hoeken informatie kunnen krijgen over deze leerproblematiek. Het wordt dan gauw duidelijk dat er een verwarrende hoeveelheid opvattingen bestaat over het begrip dyslexie, de aard en ernst van de verschijnselen en de manier waarop de leerproblematiek kan worden aangepakt. Het is voor ouders en school lang niet gemakkelijk om dan te weten op welke

informatie zij kunnen vertrouwen en bouwen. Het is daarom belangrijk dat de school en leerkrachten zich goed realiseren op welke informatie zij met betrekking tot de opinies, de diagnostiek en behandelingen van dyslexie afgaan. De meest voor de hand liggende weg is om je te houden aan gangbare wetenschappelijke opvattingen.

De Tweemaster baseert haar handelen op de inzichten die zijn verwoord in het Masterplan Dyslexie.

Methodes en behandelingen zonder wetenschappelijke bewijslast zijn de zgn. dwaalwegen. Dit zijn ook opvattingen en meningen van eenlingen die geen steun vinden en op gespannen voet staan met kennis en inzichten die gangbaar zijn op het gebied van psychologie, orthopedagogie en de gedragsneurologie.

De begeleiding binnen de groep

Goed leesonderwijs

De begeleiding van de leerling start in eerste instantie binnen de groep. De begeleiding bestaat in groep 3 t/m 8 uit het reguliere taal/leesaanbod

In de groepen 3 wordt gewerkt met **Veilig Leren Lezen**

Als vervolg hierop wordt voor groep 4 t/m 6 de methode **Estafette** voor voortgezet technisch lezen ingezet.

Het is voor alle leerlingen van groot belang, dat er **goede leesinstructie** wordt gegeven.

Wat verstaan we onder goede leesinstructie?

- **Heb hoge verwachtingen**
- **Oefen op nauwkeurigheid en snelheid (dus goed en vlot). Maak dit doel voor de leerlingen duidelijk.**(specifieke feedback geven- niet alleen maar zeggen dat het goed gaat)
- **Werk met herhaald lezen: voor-koor-zelf**
- **Oefen klanken, woorden en teksten** (ook in groep 4 nog letters oefenen - zijn alle letters in 20 sec. geautomatiseerd?)

Daarnaast is het essentieel, dat er voldoende tijd voor leesonderwijs wordt ingeroosterd.

De methode Estafette onderkent **vlotte lezers, methodevolgers en risicolezers**. Voor deze laatste groep is de factor "tijd" in sterke mate medebepalend voor de ontwikkeling van hun leesvaardigheden.

Goed spellingonderwijs

- de leerkracht geeft duidelijke instructie m.b.t. de spellingregel
- zwakke spellers krijgen extra instructie en oefentijd
- met zwakke spellers oefent de leerkracht fonologische vaardigheden (klanken die op elkaar lijken, twee-tekenklanken, enz.)
- er wordt gebruik gemaakt van visuele inprenting (bordoefeningen)
- alle leerkrachten gebruiken dezelfde spellingregels en gebruiken dezelfde termen

Begeleiding buiten de school

Ouders kunnen in de thuissituatie een belangrijke rol spelen in de begeleiding van hun kind. Deze begeleiding kan bestaan uit het uitbreiden van de hoeveelheid leestijd per week maar ook uit het voorlezen (preteaching) van teksten die in de klas gebruikt zullen worden (zaakvakken). Specifieke behandeling kan gegeven worden door een externe remedial teacher/logopediste. Deze hulp zal in de regel door ouders worden aangetrokken en bekostigd, maar het is van belang dat er afstemming met de school is over de begeleiding. Behandeling kan door de school aan de ouders geadviseerd worden als blijkt dat de begeleiding op school onvoldoende is en niet uitgebreid kan worden. Het is raadzaam dat er periodiek (bijv. minimaal iedere drie maanden) overleg is met de ouders en externe behandelaar over de aanpak en de voortgang.

Compensatie

Er kan op verschillende manieren compensatie geboden worden. Compensatie is een tegemoetkoming aan de leerbelemmering van de leerling (laag of traag leesniveau). De compensatie bestaat op leesgebied meestal uit het voorlezen van teksten door anderen of met behulp van bijvoorbeeld hulpmiddelen (zie de hulpmiddelen- en afsprakenlijst in de bijlage). Leerkrachten die lange teksten bij begrijpend lezen en de zaakvakken klassikaal of groepsgewijs laten lezen en bespreken, bieden een aantal leerlingen mogelijk al voldoende gelegenheid om met teksten uit de voeten te kunnen. Als dit niet mogelijk is kan er thuis (ouders) gelezen worden of gebruik gemaakt worden van hulpmiddelen zoals Kurzweil.

In de regel geldt een voldoende tot goed leestempo bij teksten op leesniveau AVI E6 als voorwaarde om zelfstandig teksten van AVI M7, E7 en AVI plus inhoudelijk te kunnen lezen. Hierbij heeft de leerling dan mogelijk wel tijdsverlenging nodig. Dit betekent dat leerlingen in groep 7 met het leesniveau AVI E6 zelfstandig toetsen (CITO) kunnen maken, bijgestaan door de leerkracht die eventueel een lastig woord kan voorlezen.

Compensatie (en dispensatie) kan gezien de verschillende vaardigheden per groep nogal verschillen. Dit onderdeel wordt verder uitgewerkt bij de groepen 3 t/m 8 in dit protocol.

Er zijn leerlingen die de doelstellingen (het behalen van het E-niveau van elk leerjaar op beheersingsniveau) niet kunnen halen. Om met zaakvakken en het begrijpend lezen zelfstandig uit de voeten te kunnen heb je in de verschillende groepen een bepaald leesniveau nodig. De volgende niveaus kunnen hierbij gehanteerd worden.

eind groep 3	AVI M3 beheersingsniveau
eind groep 4	AVI M4 beheersingsniveau
eind groep 5	AVI M5 beheersingsniveau
eind groep 6	AVI M6 beheersingsniveau
eind groep 7	AVI M7 beheersingsniveau

We hanteren de nieuwe AVI-niveaus. Hierbij worden per niveau 3 subniveaus onderscheiden: frustratieniveau, instructieniveau en beheersingsniveau.

Overdracht naar de volgende groep

Bij de wisseling van het schooljaar vindt er een overdrachtsgesprek plaats tussen leerkrachten. Er wordt een eindevaluatie gemaakt door de leerkracht(en) van de klas die het kind verlaat en

er worden adviezen gegeven aan de volgende leerkracht(en). Dit gaat in overleg met de IB-er.

Met een gedegen overdracht naar de volgende groep wordt de doorgaande lijn gewaarborgd: de leerkracht kan direct vanaf het begin van het schooljaar het onderwijs laten aansluiten op het niveau van de leerling. Om de doorgaande lijn in de begeleiding van een dyslectische leerling te waarborgen, is het van essentieel belang dat het leerling-dossier zorgvuldig wordt bijgewerkt. Het leerling-dossier moet de volgende stukken bevatten:

Uitgewerkte handelingsplannen met de evaluaties
Onderzoeks- en toetsgegevens (leerlingvolgsysteem)
Gespreksverslagen van overleggen met ouders, externe deskundigen/behandelaars e.d.

Zorgt de basisschool ervoor dat er een dyslexieverklaring wordt opgesteld?

De school heeft beleid opgesteld ten aanzien van het doen van onderzoeken op initiatief en kosten van de school (zie zorgplan). In principe wordt er psychologisch/didactisch onderzoek gedaan bij leerlingen als de school 'handelingsverlegen' is. Indien er na onderzoek door een psycholoog aanleiding is om te spreken van dyslexie dan mag verwacht worden dat dit in het onderzoeksverslag verwoord wordt. De meeste leerlingen zullen mede op basis van het dyslexieprotocol goed begeleid kunnen worden gedurende de basisschool en het is voor de school niet noodzakelijk dat er een dyslexieverklaring voor leerlingen met lees/spellingproblemen is. Mocht een leerling met het computerprogramma Kurzweil gaan werken dan is een dyslexieverklaring wel noodzakelijk.

Momenteel is er een vergoeding mogelijk via de gemeente voor de diagnostiek en behandeling voor ernstige dyslexie bij kinderen (ONL dyslexie via OnderwijsAdvies of de RID).

Om voor deze vergoeding in aanmerking te komen, worden **eisen** gesteld:

- **Enkelvoudige dyslexie:** Er mag alleen sprake zijn van dyslexie. Geen andere problematiek zoals bijv. ADHD, autisme. Is dit wel zo, dan moet eerst aan de andere problemen worden gewerkt. Of zal de aanvraag via het Curium gedaan worden.
- **De problemen moeten ernstig zijn:**
Er moet aantoonbare **achterstand** zijn. De school moet dit onderbouwen, door aan te tonen, dat een leerling op 3 achtereenvolgende meetmomenten een D scoort op de DMT in combinatie met een E-score voor spelling, óf op 3 achtereenvolgende meetmomenten een E scoort op de DMT toets.
Het probleem moet **hardnekkig** zijn. Op 2 achtereenvolgende interventieperioden moet ondanks extra begeleiding van ongeveer 60 minuten per week weinig tot geen vooruitgang te zien zijn. De extra begeleiding moet in een handelingsplan/groepsplan opgenomen worden. De school moet gedurende minstens 6 maanden een **handelingsplan/groepsplan** voor lezen/spelling hebben uitgevoerd.

Handelingsplanning

Voor alle leerlingen die uitvallen bij de DMT en AVI toets moet een concreet handelingsplan/groepsplan worden opgesteld.

Het plan moet aan de volgende eisen voldoen:

- concrete doelen
- de duur en frequentie moet worden vastgelegd
- wat wordt geoefend

- hoe wordt de begeleiding georganiseerd
- wie begeleidt, wie voert het hp uit
- wanneer en hoe wordt geëvalueerd

Ouders moeten de vergoeding aanvragen, de school ondersteunt de ouders hierin d.m.v. een dossier met relevante gegevens.

Dagelijkse begeleiding van dyslectische kinderen

Groep 1-2

Intredevragenlijst

De school hanteert bij de start van het basisonderwijs (groep 1) een intredevragenlijst voor ouders. In de vragenlijst wordt ouders gevraagd om een (uitgebreide) beschrijving te geven van de ontwikkeling van hun kind van de eerste vier levensjaren. Het is voor de school belangrijk, dat ouders deze informatie geven, i.v.m. de ontwikkeling van het kind en de optimale leerling-zorg die wij als school graag geven. Dit geldt in het bijzonder voor kinderen die zich niet goed ontwikkelen, met name kinderen met risicofactoren in hun taalontwikkeling (taalrisicofactoren).

De school moet ouders uitleggen waarom zij deze informatie graag wil hebben. Dit wordt uitgelegd in een begeleidende brief bij de vragenlijst. De school geeft de ouders bij inschrijving van de leerling de vragenlijst met begeleidende brief mee.

Signalering taalrisicoleerlingen

Een systematisch uitgevoerd geletterdheidsonderwijs, d.w.z. het volgen van de tussendoelen ontluikende geletterdheid, maakt het opsporen van taalrisicokinderen in de regel mogelijk.

De ontwikkeling van kinderen wordt gevolgd door middel van (continue) observatie en het in kaart brengen van die ontwikkeling via het leerlingvolgsysteem.

Er wordt standaard in groep 2 minimaal 1x per jaar de Cito-toetsen Taal voor Kleuters (nieuwe versie) en Ordenen afgenomen. De risicoscreening is een leesvoorwaardentoets die in februari in groep 2 wordt afgenomen. Als kinderen hierop uitvallen krijgen zij een voorschotbenadering, een programma waarmee zij versterkt worden in leesvoorwaarden die nodig zijn voor de start van het leren lezen in groep 3.

Alle 5-jarigen krijgen een logopedische screening van de schoollogopediste. Hieruit kan het advies volgen dat een kind logopedische behandeling nodig heeft en/of er worden adviezen gegeven aan ouders en/of leerkracht.

Fonologisch bewustzijn

Voor het leren lezen zijn de vaardigheden op klankniveau belangrijk. Met name klankonderscheiding en klankarticulatie (auditieve analyse en synthese). Hoewel auditieve analyse en synthese (en letterkennis) geen voorwaarden zijn om te kunnen leren lezen, maakt het leren lezen wel makkelijker. Het is daarom belangrijk om kleuters met een zwak fonemisch bewustzijn activiteiten aan te bieden om mogelijke problemen met leren lezen in groep 3 zoveel

mogelijk te voorkomen.

Als een kleuter een IV of V score heeft op deze toets dan is het noodzakelijk om extra activiteiten aan te bieden waarin de fonologische vaardigheden versterkt worden.

Deze extra activiteiten moeten in een handelingsplan gezet worden.

Bij het onderzoek kan desgewenst de logopediste ingeschakeld en geraadpleegd worden. Er kan dan naast het werken in de groep aan de vaardigheden ook een beroep gedaan worden op logopedische behandeling.

Begeleiding taalrisicoleerlingen

Kinderen bij wie taalrisicofactoren zijn vastgesteld en/of tekorten in de mondelinge taalontwikkeling behoeven een consequente en systematische taalstimulering op basis van een opgesteld handelingsplan.

Er is een totaalbeeld van het kind nodig om te bepalen of directe handelingsplanning gericht op taalontwikkeling- of geletterdheidsaspecten kans maakt. Een kind met een zwakke motivatie, werkhouding, concentratie en taakgerichtheid kun je beter niet belasten met goedbedoelde oefeningen die niet zullen aankomen. Dit betekent dat gerichte of extra taalactiviteiten alleen worden ingezet voor kinderen die pedagogisch-didactisch goed of voldoende benaderbaar zijn. Voor de kinderen bij wie dat niet geldt, zal eerst handelingsplanning op het gebied van de werkhouding moet plaatsvinden aan de hand van eenvoudige opdrachten en concreet speelwerk materiaal.

Als er sprake is van een zwakke of problematische taalontwikkeling bij kinderen in groep 1 dan moeten vooral eerst aspecten van de mondelinge taalontwikkeling in de schoolsituatie gestimuleerd worden (zinsvorming, woordvorming en actieve woordenschat). Deze activiteiten zullen bij voorkeur uitgevoerd worden in een kleine groep kinderen (met kinderen die dit soort hulp ook kunnen gebruiken). De materialen die hier bij gebruikt kunnen worden zijn de verschillende taalprogramma's, o.a. Schatkist en Voorschotbenadering, die in de kleuterbouw aanwezig zijn.

In groep 2 wordt de handelingsplanning meer gericht op de beginnende geletterdheid.

Overdracht naar groep 3

Aan het einde van groep 2 valt er na het gericht werken aan het taalonderwijs een redelijke inschatting te maken hoe de leerling met taalontwikkelingsproblemen en/of taalrisicofactoren ervoor staat met het oog op het lees-spellingonderwijs van groep 3.

Zijn er twijfels of de leerling mee kan in het lees-spellingproces volgens de methode, dan is een extra jaar in de kleuterbouw niet automatisch de oplossing voor het probleem. De praktijk leert dat dit voor kinderen vaak een jaar tijdverlies gaat opleveren omdat zij - ondanks de doublure - in groep 3 toch lees-spellingproblemen gaan oplopen. De problemen worden dan niet opgelost maar voor zich uit geschoven. Doubleren in groep 2 kan een optie zijn maar alleen aan de hand van handelingsplanning die er uit bestaat dat er leerprocessen plaatsvinden die de richting opgaan van beginnend lezen/spellen.

Groep 3

Meetmoment 1 herfstsignalering

Na kern 3 van de methode Veilig Leren Lezen vindt de herfstsignalering plaats. Het doel van

de herfstsignalering is om na ongeveer zes weken leesonderwijs de auditieve vaardigheden, de letterkennis en de decodeervaardigheden na te gaan bij alle leerlingen. Alle leerlingen die uitvallen op de herfstsignalering hebben extra aandacht nodig.

De methode Veilig Leren Lezen biedt veel mogelijkheden om kinderen die uitvallen op de herfstsignalering te begeleiden

Begeleiding (elementaire leeshandeling)

In de begeleiding staat centraal:

Opbouwen van letterkennis

Decoderen van klankzuivere woorden

Ontwikkeling van het fonemisch bewustzijn

Naast de genoemde drie 'technische' vaardigheden is de behandeling gericht op het in stand houden of verbeteren van de (lees)motivatie.

De begeleiding is gericht op zoveel mogelijk leeservaring opdoen door boeken op het leesniveau van de leerling aan te bieden, aangevuld met oefeningen voor specifieke vaardigheden.

Leerlingen met een moeizame leesontwikkeling hebben behoefte aan extra instructie en/of extra inoefening. In de methode VLL kan dat gerealiseerd worden met de 'steraanpak'. De leerlingen krijgen minimaal 3x per week extra instructie als de andere leerlingen bezig zijn met de verwerking. Met behulp van de toetsite van Veilig Leren Lezen wordt een plan van aanpak opgesteld.

Daarnaast kunnen er extra hulpmiddelen/materialen ingezet worden om de leerlingen te begeleiden.

Meetmoment 2 (wintersignalering)

Na kern 6 van de methode Veilig Leren Lezen vindt de wintersignalering plaats. Deze wordt bij alle leerlingen afgenomen.

Daarnaast worden in januari de DMT kaart 1 afgenomen en de AVI-toets M3.

Vervolgens kan het nodig zijn om bij een leerling aanvullende toetsen af te nemen of gegevens te verzamelen. Dit wordt in principe door de intern begeleider gedaan.

Begeleiding (volledige letterkennis en decodeersnelheid)

Bij de leerlingen die n.a.v. de herfstsignalering extra begeleiding hebben gehad, wordt het effect bekeken en het plan van aanpak bijgesteld.

Voor leerlingen die bij de wintersignalering voor het eerst uitvielen, wordt extra begeleiding opgestart.

In deze periode is naast het optimaliseren van de letterkennis en het verbeteren van de decodeersnelheid belangrijk dat er zicht komt op de leesstrategie die een leerling hanteert. Globaal zijn er drie typen leesproblemen: spellende lezers die veel fouten maken, spellende lezers die nauwelijks fouten maken en radende lezers. In de begeleiding zal hier rekening mee gehouden moeten worden.

Meetmoment 3 (lentesignalering)

Na kern 9 van de methode Veilig Leren Lezen vindt de lentesignalering plaats.

Dit moment heeft als hoofddoel om bij de leerlingen die extra leesbegeleiding krijgen een korte tussentijdse effectmeting te doen en indien nodig het plan van aanpak bij te stellen. Rond deze tijd wordt het duidelijk welke leerlingen mogelijk dyslectisch zijn. Zij hebben ondanks intensieve begeleiding problemen met de automatisering van letterkennis en woordidentificatie.

Begeleiding

De leerkracht en de intern begeleider vergelijken de toetsresultaten met de resultaten van de voorgaande meting en stellen vast wat het effect was van de extra begeleiding. Per leerling wordt een beslissing genomen over het vervolg van de begeleiding. Er zijn verschillende mogelijkheden:

1. De leerling is voldoende vooruitgegaan en kan de groepslessen zonder extra begeleiding volgen. De leerling wordt tot het eind van groep 3 nauwlettend in de gaten gehouden om terugval te voorkomen.
2. De leerling is voldoende vooruitgegaan maar loopt nog achter op het groepsniveau. Deze leerling krijgt nog extra begeleiding van de leerkracht, gericht op veel extra lezen. Er kan ook in overleg met ouders thuis extra geoefend worden (boekjes of leesbladen lezen).
3. De leerling is matig vooruitgegaan maar er is nog duidelijk sprake van een stijgende lijn. De begeleiding wordt voortgezet, gericht op veel lezen en versterken van de leesvaardigheden en letterkennis. Ook hier kunnen de ouders ingeschakeld worden om thuis te oefenen. Daarnaast kan ouders geadviseerd worden om particuliere rt op te starten.
4. De leerling is onvoldoende vooruitgegaan. De letterkennis is ondanks alle extra begeleiding zwak en er wordt nog spellend en/of radend gelezen. Bij deze leerlingen is mogelijk sprake van dyslexie. Indien er sprake is van 'handelingsverlegenheid' kan er besloten worden om uitgebreider diagnostisch onderzoek door een specialist te laten doen (OnderwijsAdvies).

Meetmoment 4

Dit meetmoment vindt plaats na kern 11 van de methode Veilig Leren Lezen.

In deze periode stelt de leerkracht het leesniveau van alle leerlingen in groep 3 vast met behulp van de methodetoetsen, en met de DMT kaart 1,2 en 3 en AVI E3. Aan de hand van deze toetsresultaten wordt het plan van aanpak geëvalueerd.

Signalering dyslexie

Loopt een leerling na een half jaar intensieve, extra ondersteuning achter in de leesontwikkeling en is er met name sprake van een automatiseringsprobleem, dan zijn er sterke aanwijzingen dat er bij die leerling sprake is van dyslexie. Bij vermoeden wordt er echter niet standaard een onderzoek bij leerlingen afgenomen om hierover duidelijkheid te krijgen. Onderzoeken op initiatief (en kosten) van de school worden alleen gedaan als er sprake is van 'handelingsverlegen'. Doel van het onderzoek is dan om hulp en adviezen te krijgen bij de verdere begeleiding van de leerling. Uiteraard staat het ouders vrij om zelf een onderzoek te laten doen door een daartoe gecertificeerd psycholoog/orthopedagoog..

Signalering van risicoleerlingen

Bij leerlingen die in het laatste half jaar van groep 3 met extra begeleiding weer een gemiddeld ontwikkelingsniveau hebben, is het van belang dat de leerkracht in groep 4 de prestaties nauwgezet blijft volgen en extra ondersteuning geeft zodra de ontwikkeling weer vertraagt of stagneert.

Groep 4

Opvang zwakke lezers in groep 4

In groep 4 neemt de complexiteit van het leesproces toe. Begrijpend lezen neemt een centrale plaats in, hoewel technisch lezen nog steeds een belangrijk aandachtspunt blijft. De leerlingen die met een zwakke leesvaardigheid naar groep 4 gaan hebben extra aandacht en begeleiding nodig. Ook zullen sommige leerlingen met hardnekkige lees- en spellingproblemen ander probleemgedrag ontwikkelen als gevolg van olopende frustraties die ze opdoen bij leertaken waarbij een beroep wordt gedaan op de schriftelijke taalvaardigheid (lezen, spellen en stellen).

Begeleiding

In deze begeleidingsperiode zal vooral het technisch lezen en spellen nog veel aandacht krijgen en zoveel mogelijk geautomatiseerd moeten worden, zodat de leerling steeds meer mogelijkheid krijgt om de aandacht te richten op begrijpend lezen.

Hierbij zal gebruik worden gemaakt van de methode Estafette voor voortgezet technisch lezen. (aanpak 1:de begeleiding van risicolezers)

Voor leerlingen die ondanks extra begeleiding in de klas of via een zorgarrangement nauwelijks of niet vooruitgaan zal met ouders overlegd worden en geadviseerd worden om een externe deskundige (remedial teacher) in te schakelen. Wanneer externe hulp wordt ingeschakeld dan is het belangrijk dat er regelmatig overleg is tussen de hulpverlener, ouders en school.

De voortgang van de leerling wordt gevolgd door het regelmatig evalueren van het handelingsplan/groepsplan en de reguliere toetsen van het leerlingvolgsysteem.

We volgen het advies van de methode Estafette, om bij **alle** leerlingen de DMT en de AVI 2 maal per jaar (januari en juni) af te nemen.

Bovendien wordt bij de groep risicoleerlingen in april een tussenmeting gedaan d.m.v. DMT kaart 1,2 en 3 en AVI M4.

Compensatie/hulpmiddelen

Lees- en spellingzwakke leerlingen nemen zoveel mogelijk deel aan het reguliere taalonderwijs aan de hand van de methodes die in groep 4 gebruikt worden. De leerkracht zal een meer reguliere steun moeten bieden tijdens perioden van zelfstandig werken als de leerling meegenomen wordt in de reguliere methodes: extra instructie en het bieden van directe leessteun. Daarnaast kan een leerling een 'leesmaatje' in de groep krijgen waar hulp aan gevraagd kan worden bij het lezen van opdrachten en teksten.

Compensatie en dispensatie:

- ✓ voorlezen van teksten (zaakvakken) door leerkracht of medeleerling
- ✓ Schrijftaak wordt verlicht (minder pagina's) of de leerling krijgt extra tijd
- ✓ Het aantal oefeningen wordt beperkt (dit kan ook voor rekenen gelden als leerling op dat gebied ook automatiseringsproblemen heeft)
- ✓ Leerling hoeft niet onvoorbereid hardop voor te lezen.
- ✓ Mag Citotoets begripend lezen in meer delen maken.
- ✓ Krijgt vergrote teksten als dat als prettig wordt ervaren.

Groep 5

Acceptatie leerproblematiek/competentiebevordering

Vanaf groep 5 wordt er op het gebied van schriftelijk onderwijs steeds meer verwacht van de leerling, met name het taalonderwijs en de zaakvakken worden meer zelfstandig uitgevoerd terwijl de taken ook groter en langer kunnen worden. Dit geeft bij dyslectische leerlingen een grotere taakverzwaring en psychische belasting. In deze situatie moet de leerkracht aan het begin van het schooljaar de lijnen met de leerling kort houden en nadrukkelijk sociale ondersteuning bieden. Het is de bedoeling dat de leerling een verdere acceptatie van de leerproblematiek kan ontwikkelen. Een goede interactie en inleving in de problematiek van de leerling is nodig om dit te realiseren.

NB. Om een goede indeling van de leerlingen te kunnen maken voor de methode Estafette is een toetsing van alle leerlingen op woord- en tekstniveau noodzakelijk. Daarom zal in groep 5 e.v. ook in januari en juni op AVI en DMT worden getoetst.

Begeleiding

De leerkracht neemt de (aangetoonde of veronderstelde) dyslectische problematiek van de leerling volstrekt serieus. De leerkracht praat waar mogelijk met de leerling over het leren en de moeilijkheden die zich kunnen voordoen bij allerlei leertaken. Bij de zelfstandige taakuitvoering wordt de nadruk gelegd op kwaliteit, niet op kwantiteit. Bij trage leerlingen kan het aantal opgaven beperkt worden. Het is belangrijk om tijdens de uitvoering van zelfstandige taakuitoefening (zelfstandig werken) met regelmaat contact te maken met de leerling en controleer of de leerling volgens verwachting werkt. Het kan goed zijn een leerling met ernstige lees/spellingproblemen te koppelen aan een klasgenoot bij bepaalde taken waarin veel lezen en schriftelijke verwerking aan de orde is. Streef - waar mogelijk - samen met de leerling naar aanpassingen in het schoolwerk in de groep op een manier waarbij de leerling zoveel mogelijk kan meedoen met het groepsgebeuren.

De begeleiding van de leerling en de eventuele extra oefening wordt vastgelegd in een handelingsplan.

Het is wenselijk om de afspraken die over het gebruik van hulpmiddelen worden gemaakt met de leerling en de ouders vast te leggen op de afsprakenkaart dyslexie.

De dyslexiekaart houdt de leerling bij zich, zodat bij leerling en (vervangende) leerkracht duidelijk is van welke hulpmiddelen de leerling gebruik maakt. De leerling neemt de kaart mee naar de volgende groep, waar de kaart indien nodig aangepast wordt aan de omstandigheden die dan van toepassing zijn.

Compensatie/hulpmiddelen

- ✓ preteaching van zaakvakken door ouders of medeleerling
- ✓ Schrijftaak wordt verlicht (minder pagina's) of de leerling krijgt extra tijd. Eventueel wordt de taakbrief aangepast qua hoeveelheid.
- ✓ Het aantal oefeningen wordt beperkt (dit kan ook voor rekenen gelden als leerling op dat gebied ook automatiseringsproblemen heeft)
- ✓ gebruik van IT-middelen (Kurzweil). In totaal zijn 5 stations beschikbaar met Kurzweil. In groep 8 wordt bekeken welke leerlingen hiervoor in aanmerking komen (als er daarna nog stations over zijn wordt een groep lager gekeken). Alleen leerlingen met een dyslexieverklaring kunnen met Kurzweil werken.
- ✓ gebruik maken van (beperkte) tafelkaart.
- ✓ spellingfouten bij het maken van bijv. opstellen en overhoringen worden zoveel mogelijk genegeerd onder de voorwaarde dat de leerling woorden waarvan het de spelling niet kent zoveel mogelijk klankzuiver schrijft. De leerling mag alle hulpmiddelen gebruiken die leiden tot minder spelfouten; woordenboek, kladblaadje, regelkaart, tekstverwerker met spellingcontrole enz.
- ✓ De leerling wordt bij bepaalde overhoringen (topografie) mondeling overhoord of werkt met een vergrote versie van de toets.
- ✓ Voor de begrijpend lezen toets krijgt de leerling meer tijd. Of de toets wordt in meer delen afgenomen.
- ✓ Leerlingen mogen een markeerstift gebruiken.

Groep 6-8

Acceptatie leerproblematiek/competentiebevordering

Het stimuleren van acceptatie en omgaan met de dyslexie is ook in deze fase aan de orde. In deze fase van de schoolloopbaan van de leerling is het "coachen" van de leerling erg belangrijk. Er moeten gesprekken gevoerd worden met de leerling, waarin gevraagd wordt hoe de school de leerling kan helpen bij zijn lees- en/ of spellingprobleem.

Als dit onvoldoende gebeurt zullen er bij de leerling sociaal emotionele problemen ontstaan. Persoonsaspecten zoals; schoolmotivatie, betrokkenheid en concentratie bij schooltaken, het omgaan met faalangst, competentiebeleving e.d. worden belangrijk om het leerperspectief van de leerling in de komende jaren te bepalen.

Begeleiding

In de groepen 6 t/m 8 moet er zoveel mogelijk gewerkt worden aan de punten waar de leerling zwak in is of nog steeds blijft. Het is belangrijk dat er extra leerhulp wordt gegeven. De manier van begeleiden kan op dezelfde manier als in groep 5 voortgezet worden. Er zal dan meer met

hulpmiddelen gewerkt moeten worden (computer) omdat de hoeveelheid stof meer een belemmering kan vormen.

Ook zal er sprake zijn van meer dispensatie; meer kwaliteit dan kwantiteit.

Compensatie/hulpmiddelen

- ✓ preteaching van zaakvakken door ouders of medeleerling
- ✓ Schrijftaak wordt verlicht (minder pagina's) of de leerling krijgt extra tijd. Eventueel wordt de taakbrief aangepast qua hoeveelheid.
- ✓ Het aantal oefeningen wordt beperkt (dit kan ook voor rekenen gelden als leerling op dat gebied ook automatiseringsproblemen heeft)
- ✓ gebruik maken van tafelkaart en/of rekenmachine
- ✓ spellingfouten bij het maken van bijv. opstellen en overhoringen worden zoveel mogelijk genegeerd onder de voorwaarde dat de leerling woorden waarvan het de spelling niet kent zoveel mogelijk klankzuiver schrijft. De leerling mag alle hulpmiddelen gebruiken die leiden tot minder spelfouten; woordenboek, regelkaart, tekstverwerker met spellingcontrole enz.
- ✓ De leerling wordt bij bepaalde overhoringen (topografie) mondeling overhoord of werkt met een vergrote versie van de toets
- ✓ De leerling krijgt de eindtoets op cd aangeboden.
- ✓ gebruik van IT-middelen (Kurzweil). In totaal zijn 5 stations beschikbaar met Kurzweil. In groep 8 wordt bekeken welke leerlingen hiervoor in aanmerking komen (als er daarna nog stations over zijn wordt een groep lager gekeken). Alleen leerlingen met een dyslexieverklaring kunnen met Kurzweil werken.
- ✓ Voor de begrijpend lezen toets krijgt de leerling meer tijd. Of de toets wordt in meer delen afgenomen.
- ✓ Leerlingen mogen een markeerstift gebruiken.
- ✓ Mag gebruik maken van een (beperkte) tafelkaart.
- ✓ De hoeveelheid huiswerk wordt beperkt.

Overdracht naar voortgezet onderwijs

Bij leerlingen die niet onderzocht zijn op dyslexie maar waarbij wel duidelijke kenmerken aanwezig zijn, zal de school in het onderwijskundig rapport naar het voortgezet onderwijs gegevens over de leervorderingen en relevante bijzonderheden op het gebied van lees- en spellingontwikkeling, waaronder de gegeven leerhulp, compensatie en eventuele dispensatie vermelden.

Uitgangspunt bij inzet hulpmiddelen :

Cito: “Meet de toets nog steeds wat hij moet meten?”

Hulpmiddelen dyslexie of vermoeden van dyslexie:

Algemeen:

- Voorlezen
 - Studievaardigheden: alleen de studieteksten
 - Begrijpend lezen: alleen de teksten niet de vragen
- Extra tijd
- Toets in meerdere delen afnemen
- Vergroten van A4 naar A3

Spelling:

- in groep 4 en 5 standaard kiezen voor vervolg 1
- Gebruik van kladpapier
- Stroomschema werkwoordspelling

Begrijpend lezen:

- toets aanbieden van lager niveau (geldt voor groep 7 en 8)

Eindtoets:

- Vergroot
- Cd versie
- Zwart-wit versie
- Extra tijd
- Gebruik van markeerstift
- Stroomschema werkwoordspelling

Hulpmiddelen dyscalculie of vermoeden van dyscalculie Cito:

Rekenen:

- Toets van een lager niveau aanbieden (geldt voor groep 7 en 8)
- Kladblaadje hoofdrekenen
- Eigen opzoekboekje
- Extra tijd
- Toets in meerdere delen afnemen
- Tafelkaart

Standpunt Cito:

Scholen maken soms bewust de keuze om toch hulpmiddelen of aanpassingen toe te staan, hoewel de toets daardoor echt niet meer meet waarvoor deze bedoeld is. Bijvoorbeeld omdat na een aantal jaren onderwijs en extra remediëring duidelijk is geworden dat de leerling een bepaalde vaardigheid niet onder de knie krijgt. Dat hoeft op zich geen probleem te zijn, mits u zich realiseert dat de resultaten van deze leerling op de toets geen valide en betrouwbare meting meer zijn van de betreffende vaardigheid. Het is van belang dat u dit goed vastlegt én duidelijk communiceert naar ouders, behandelaars of een nieuwe school waar een leerling naartoe gaat. Zodat zij bijvoorbeeld weten dat ‘de rekenvaardigheid van de leerling vergelijkbaar is met die van zijn groepsgenoten mits hij gebruikmaakt van bijvoorbeeld de

tafelkaart.' Voor de school én de ouders is het van belang dat zij zich realiseren dat deze leerling naar alle waarschijnlijkheid ander onderwijsaanbod nodig zal hebben dan zijn klasgenoten).

Scholen maken soms bewust de keuze om de afnamecondities verder aan te passen dan voor de validiteit en betrouwbaarheid van de uitkomsten gewenst is. Dat hoeft op zich geen probleem te zijn, mits de gebruikers zich dan goed realiseren wat de consequentie is: de uitkomsten zijn geen valide en betrouwbare meting van de vaardigheid waarvoor de toets is ontwikkeld. Het advies is om in die gevallen de gewijzigde afnamecondities goed vast te leggen en te communiceren naar derden die de resultaten willen gebruiken (bijvoorbeeld een nieuwe school of een orthopedagoog) zodat de uitkomsten goed geïnterpreteerd worden.

Standpunt school:

De leerkracht bepaalt in overleg met de intern begeleider welke leerlingen voor de hulpmiddelen (hierboven beschreven) in aanmerking komen. Dit zijn in ieder geval de leerlingen met een diagnose. Bij het gebruik van hulpmiddelen worden de ouders ingelicht, een notitie gemaakt in Esis en op het registratieformulier in de klassenmap.

Afsprakenkaart dyslexie

Naam:

Deze kaart gaat in per en is geldig totdat er nieuwe afspraken worden gemaakt tussen leerling, leerkracht, ouders en IB-er.

Toetsen algemeen:

- Ik krijg geen tijdsdruk bij het maken van de toetsen.
- Onvoldoende gemaakte toetsen mag ik mondeling herkansen.
- Toetsen krijg ik in vergroot lettertype en/of op A3 formaat.
- Ik maak gebruik van een markeerstift.
- De volgende toetsen mag ik (geheel of gedeeltelijk) mondeling doen:
 - Topografie
 - Engels
 - Taal
 - Aardrijkskunde
 - Geschiedenis
 - Biologie
 -
 -

Lezen:

- Ik krijg auditieve ondersteuning bij teksten.
- Ik hoef niet onvoorbereid hardop te lezen.
- Ik krijg vergrote teksten bij toetsen.
- Ik krijg de teksten mee naar huis, zodat ik ze samen met mijn ouders kan voorbereiden.
- Ik mag de Citotoets begrijpend lezen in meer delen maken.

Spelling:

- Opdrachten die niets met spelling te maken hebben worden alleen op de inhoud beoordeeld.
- Ik maak gebruik van een kladblaadje tijdens de dictees.
- Ik maak gebruik van het stroomschema van werkwoordspelling tijdens de les en dictees.
- Ik maak tijdens de les gebruik van de regelkaarten.
- Bij Engels worden geen spellingcijfers gehanteerd.

Taal:

- Teksten die van het bord overgeschreven moeten worden, krijg ik op een blad.
- Ik maak een deel van de taalopdrachten schriftelijk, de rest doe ik mondeling.
- Stelopdrachten mogen korter zijn.
- Ik mag altijd een woordenboek gebruiken.

Rekenen:

- Ik mag altijd een tafelkaart gebruiken, ook bij toetsen.
- Ik mag de toets in meer delen maken.

Topografie:

- De hoeveelheid topografie wordt in overleg beperkt.
- De topografiekaart wordt op A3 vergroot.
- Bij een toets word ik niet op spelling beoordeeld.

Zaakvakken:

- Ik krijg de boeken mee naar huis en lees samen met mijn ouders de teksten als voorbereiding.
- Ik krijg de antwoorden van de zaakvakken mee naar huis om te leren.

Overig:

- Ik krijg minder vragen bij een opdracht bij het vak
- Ik krijg minder taken op mijn weektaak.

- De hoeveelheid huiswerk wordt beperkt.
- Het werk dat in de klas niet af is, wordt niet mee naar huis gegeven.
- Ik maak gebruik van Kurzweil.

Handtekening

leerling

Handtekening ouders

Handtekening

leerkracht

Handtekening intern begeleider